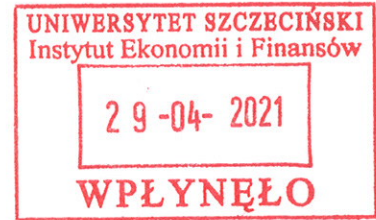

Rzeszów, 22.04.2021 r.

dr hab. Anna Barwińska-Małąjowicz prof. UR
Katedra Ekonomii i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
Instytut Ekonomii i Finansów
Kolegium Nauk Społecznych
Uniwersytet Rzeszowski

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Moniki Mocianko-Pawlak
pt. „Analiza konwergencji bezpieczeństwa wewnętrznego krajów Unii
Europejskiej w świetle uwarunkowań ekonomicznych”

Promotor: dr hab Christian Lis, prof. US
Uniwersytet Szczeciński

Uwagi wstępne

W trakcie oceny rozprawy doktorskiej Pani magister Moniki Mocianko-Pawlak zostały wzięte pod uwagę warunki określone przepisami ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65, poz. 595 z późn. zm.). W związku z powyższym recenzja została opracowana z uwzględnieniem ustawowych kryteriów (art. 13, ust.1) stawianych rozprawom doktorskim, przy przyjęciu następujących elementów oceny:

1. Dobór problematyki badawczej i tematu pracy.
2. Cel badawczy, hipotezy i metody badawcze.
3. Struktura i treść pracy.
4. Ocena merytoryczna i formalna pracy.
5. Ocena ogólna i wniosek końcowy.

1. Dobór problematyki badawczej i tematu pracy

Autorka podjęła aktualną, interesującą i ambitną tematykę, dotyczącą konwergencji bezpieczeństwa wewnętrznego krajów Unii Europejskiej, którą poddała badaniom w świetle uwarunkowań ekonomicznych. W dobie współczesnych przemian społeczno-gospodarczych, naznaczonych procesami międzynarodowej integracji, globalizacji, migracji międzynarodowej etc. problematyka bezpieczeństwa zyskuje szczególne znaczenie. Bezpieczeństwo, stając się

jednym z istotniejszych czynników stabilizujących procesy wzrostu i rozwoju, nabiera nowej wartości w wielu wymiarach i na różnych płaszczyznach, zwłaszcza w wymiarze ekonomicznym i społecznym. W kontekście integracji europejskiej bezpieczeństwo wewnętrzne Unii Europejskiej pozostaje w ścisłym związku z bezpieczeństwem wewnętrznym poszczególnych państw członkowskich. Na tym tle powstała oceniana praca, w której podjęta przez Autorkę problematyka badawcza ma duże znaczenie zarówno teoretyczne, jak i praktyczne.

Bezpieczeństwo wewnętrzne, jako zjawisko wieloaspektowe, obejmuje wiele dziedzin życia społeczno-gospodarczego i politycznego w każdym kraju na świecie, w tym także w państwach Unii Europejskiej, a stanowiąc jeden ze wskaźników jakości życia społeczności danego kraju, jest determinowane przez szereg czynników o różnym charakterze. W tradycyjnym postrzeganiu bezpieczeństwa wewnętrznego na plan pierwszy wysuwa się konieczność przeciwdziałania przestępczości (obok potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa organom państwa oraz podejmowania działań ochronnych w przypadku klęsk i katastrof). Wobec powyższego pojawia się pytanie zarówno o identyfikację czynników wpływających na przestępczość w poszczególnych państwach Unii Europejskiej, jak również pytanie o to, jak wykorzystać stosowane na gruncie nauk ekonomicznych metody badania konwergencji bezpieczeństwa wewnętrznego, analizowanego przez pryzmat przestępczości, na wzór badań konwergencji gospodarczej. Na początku XXI wieku, gdy nastąpił wzrost zainteresowania bezpieczeństwem w kontekście jego wartości determinującej poziom życia wielu społeczności i państw, dążenie do zapewnienia bezpieczeństwa, w tym bezpieczeństwa wewnętrznego w Unii Europejskiej i państwach członkowskich, stało się jednym z istotnych wyzwań stojących przed Europą. Doktorantka w swojej pracy podjęła z powodzeniem wymienione powyżej problemy badawcze.

O trafności wyboru tematu świadczy również fakt, że zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego to nie tylko wyzwanie, ale również jeden z głównych celów integracji europejskiej, co również sama Autorka świadomie podkreśla, pisząc: „[...] zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego jest jednym z podstawowych celów integracji europejskiej w kontekście tworzenia na terytorium Unii Europejskiej przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości.”

W związku z powyższym wybór problematyki i tematu recenzowanej rozprawy uważam za trafny i uzasadniony, zarówno w kontekście teoretycznym, jak i praktycznym. Podjęta tematyka wpisuje się w lukę badawczą w zakresie badań nad konwergencją bezpieczeństwa wewnętrznego (przestępczości) dla Unii Europejskiej w przyjętym przez Doktorantkę stosunkowo długim okresie badawczym.

2. Cel badawczy, hipotezy i metody badawcze

Doktorantka w swojej rozprawie przyjęła rozwiązanie, w ramach którego zaprezentowała cel główny oraz cele cząstkowe, a następnie sformułowała hipotezę główną oraz hipotezy szczegółowe.

Głównym celem pracy, sformułowanim przez Autorkę na stronie 10, jest „ocena zmian zróżnicowania bezpieczeństwa wewnętrznego w krajach Unii Europejskiej z wykorzystaniem metod badania konwergencji”. Tak sformułowanemu celowi głównemu Doktorantka przyporządkowała trzy cele cząstkowe, polegające na: (1) identyfikacji czynników wpływających na bezpieczeństwo wewnętrzne krajów Unii Europejskiej, (2) konstrukcji syntetycznych mierników bezpieczeństwa wewnętrznego oraz (3) badaniu konwergencji bezpieczeństwa wewnętrznego w krajach Unii Europejskiej z wykorzystaniem klasycznych testów β -, σ - oraz α -konwergencji, a także metod taksonomicznych. Zarówno cel główny, jak i cele cząstkowe zostały sformułowane w sposób właściwy. Cele cząstkowe są względem siebie rozłączne i zostały przypisane trzem głównym obszarom badawczym wyodrębnionym w dysertacji.

W rozprawie postawiono hipotezę główną w następującym brzmieniu: „Swobodny przepływ ludzi, kapitału i usług oraz wyrównywanie się poziomów rozwoju gospodarczego krajów Unii Europejskiej wpływają na występowanie konwergencji bezpieczeństwa wewnętrznego w krajach członkowskich Unii Europejskiej” (s. 10).

Doktorantka wysunęła również hipotezy cząstkowe, formułując je w sposób następujący: „Ponadto ważnym, szczególnie w dobie globalizacji, wydaje się ustalenie, czy wzrost dobrobytu ekonomicznego mieszkańców w Unii Europejskiej oraz wyrównywanie się dochodów w krajach Unii Europejskiej (konwergencja dochodowa) wpływa na poprawę bezpieczeństwa wewnętrznego oraz czy zacieśnianie współpracy wewnątrzspółnotowej na rzecz poprawy bezpieczeństwa prowadzi do konwergencji bezpieczeństwa wewnętrznego w krajach Unii Europejskiej. Zagadnienia te stanowią hipotezy cząstkowe.”

Hipoteza główna jest jednoznaczna i klarowna. Została sformułowana prawidłowo, w sposób, który umożliwia dokonanie jej empirycznego sprawdzenia. Spełnia zatem wymogi poprawności metodycznej. Pewne wątpliwości może budzić strona formalna hipotez cząstkowych, które przybrały bardziej charakter pytań niż typowych dla hipotez przypuszczeń w formie stwierdzeń, co wynika prawdopodobnie z przyjętej przez Autorkę formy stylistycznej zdania wprowadzającego hipotezy cząstkowe.

Metody wykorzystane w procesie badawczym Doktorantka scharakteryzowała w trzecim rozdziale rozprawy. Posłużyła się przede wszystkim metodami badania konwergencji oraz metodami taksonomicznymi. W mojej opinii metody zostały dobrane i zastosowane poprawnie. Przyjęta konstrukcja metodyczna dysertacji (cele badawcze, postawione hipotezy, metody

badawcze, jak również struktura pracy) pozwoliły Doktorantce na wyznaczenie teoretycznego oraz badawczego wymiaru procesu analityczno-badawczego.

3. Struktura i treść pracy

Rozprawa stanowi spójne opracowanie, odpowiadające przedstawionym we wstępie zamierzeniom badawczym. Strukturę rozprawy należy uznać za przemyślaną i przejrzystą. W ujęciu zaproponowanym przez Doktorantkę głównym kryterium logicznego przedstawienia rozdziałów jest realizacja przyjętych celów i postawionych hipotez.

Przedstawiona do recenzji rozprawa liczy 332 strony, z czego 303 stanowi tekst zasadniczy. Treść pracy została poparta przypisami odsyłającymi do danych źródłowych. Na część merytoryczną dysertacji składa się pięć rozdziałów, które zostały poprzedzone wstępem. Rozprawę zamykają wnioski, po których umieszczono wykazy tabel (55 tabel) i rysunków (113) oraz spis wykorzystanej literatury. Wykaz literatury liczy 12 stron i obejmuje opracowania zwarte i artykuły (w liczbie 183, w tym 19 zagranicznych), raporty (w liczbie 26), akty prawne (10) oraz źródła internetowe (8). Na końcu pracy Autorka zamieściła również streszczenie rozprawy zredagowane w języku angielskim. Układ rozdziałów jest przemyślany i logiczny, przy czym objętość poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów jest dość mocno zróżnicowana. Najbardziej obszerne są dwa ostatnie rozdziały (czwarty i piąty), co związane jest z ich charakterem. Rozdziały te składają się na część badawczą pracy, w której Autorka poddała analizie wyniki przeprowadzonych badań.

We wstępie pracy Doktorantka nakreśliła problematykę badawczą, sformułowała cele i hipotezy, omówiła strukturę rozprawy oraz w sposób syntetyczny opisała zawartość poszczególnych rozdziałów. Pozwala to na szybkie zorientowanie się, o czym traktuje praca, jaki jest zakres badawczy oraz jakie przyjęto metody badawcze.

Rozdział pierwszy ma charakter teoretyczno-prawny. Autorka przeprowadziła w tym rozdziale analizę literatury przedmiotu i regulacji prawnych ukierunkowaną na zdefiniowanie kategorii pojęciowych istotnych dla dalszych analiz i rozważań. Na początku tego rozdziału przedstawiła istotę bezpieczeństwa oraz jego typologię, a następnie mechanizmy prowadzenia wspólnej polityki bezpieczeństwa wewnętrznego w ramach europejskiego systemu bezpieczeństwa, wskazując również na modele i strategie bezpieczeństwa w Unii Europejskiej oraz jego główne zagrożenia. Doktorantka zdecydowała się również na przedstawienie genezy europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony oraz scharakteryzowanie procesu przemian zachodzących w pojmowaniu bezpieczeństwa wewnętrznego w Unii Europejskiej, co przy przyjętym, stosunkowo długim okresie badawczym (lata 1990-2016/2017), jest w mojej opinii słuszną decyzją. Jednak ze względu na to, że niektóre fragmenty zamieszczone w pierwszym rozdziale nie są ściśle powiązane z głównym tematem badawczym, sądzę, że mogłyby zostać

pominięte (bez uszczerbku dla merytorycznej wartości pracy), do czego bardziej szczegółowo odnoszę się w dalszej części recenzji.

W rozdziale drugim omówione zostały ekonomiczne uwarunkowania bezpieczeństwa, oraz współczesne ekonomiczne zagrożenia bezpieczeństwa wewnętrznego. Następnie przedstawiono związki i zależności pomiędzy bezpieczeństwem wewnętrznym a poziomem rozwoju ekonomicznego i informacyjnego krajów Unii Europejskiej. Końcowa część tego rozdziału (podrozdział 2.4.) zawiera wyniki badań (prowadzonych przez różne podmioty) nad konwergencją ekonomiczną państw Unii Europejskiej w kontekście wpływu tego zjawiska na zróżnicowanie ich bezpieczeństwa wewnętrznego. Część ta jest bardzo istotna, stanowi bowiem jeden z punktów odniesienia do badań własnych Autorki. Moim zdaniem zasługiwałaby nawet na poszerzenie (liczy 5 stron).

Rozdział trzeci jest wprowadzeniem do części empirycznej i zawiera opis metod wykorzystanych przez Autorkę podczas prac badawczych. W początkowej części rozdziału przedstawiono pojęcie konwergencji, jej rodzaje i schematy klasyfikacyjne, jak również determinanty konwergencji bezpieczeństwa wewnętrznego oraz metody testowania konwergencji. Omawiając czynniki wpływające na poziom bezpieczeństwa wewnętrznego, Doktorantka odwołała się do ekonomicznej teorii przestępczości Gary'ego Beckera (str. 115). Rozdział ten zawiera również opis metod taksonomicznych (pojęcie, rodzaje) wykorzystanych do badania konwergencji bezpieczeństwa wewnętrznego. Autorka zaprezentowała ponadto metodę interwałów i metodę syntetycznego miernika rozwoju zaproponowaną przez Hellwiga.

Na część badawczą pracy składają się dwa kolejne rozdziały, w których Autorka zaprezentowała analizę wyników przeprowadzonych badań. W części początkowej rozdziału czwartego (podrozdział 4.1.) zamieściła rezultaty analizy przestępczości (zmiany dotyczące liczby stwierdzanych przestępstw, przestrzennego rozkładu poziomu przestępczości oraz zmiany struktury przestępczości) w krajach Unii Europejskiej w latach 1990 - 2016/2017, porównując w większości analiz dane dla roku początkowego (1990) i końcowego (2016, od str. 153 - 2017 r.). Kolejne podrozdziały obejmują testowanie β -, σ - i α -konwergencji bezpieczeństwa wewnętrznego w krajach Unii Europejskiej w latach 1990 - 2016 dla całkowitej liczby przestępstw stwierdzonych przez policję oraz w latach 1990 - 2017 dla wybranych ich kategorii. Na stronie 153 Autorka przechodzi od analiz dokonywanych dotychczas dla zakresu czasowego 1990-2016 do analiz w przedziale czasowym o rok dłuższym (do 2017 r.). Wyjaśnia to wprawdzie w innych miejscach pracy, aczkolwiek wskazane byłoby wprowadzenie informacji wyjaśniającej w momencie zmiany zakresu czasowego analizy, tj. na stronie 153. Pewna nieścisłość z tym związana pojawia się również w tytule podrozdziału 4.1., który w przyjętym przez Autorkę zapisie wyznacza zakres czasowy analizy tylko do roku 2016 („Analiza przestępczości w krajach Unii Europejskiej w latach 1990 - 2016”), zaś

w rzeczywistości obejmuje również rok 2017 (od strony 153). W rozdziale czwartym badaniom poddany został również wpływ czynników ekonomicznych na bezpieczeństwo wewnętrzne.

Rozdział ostatni poświęcony został tematowi wykorzystania metod taksonomicznych w badaniu konwergencji bezpieczeństwa wewnętrznego krajów Unii Europejskiej. Taksonomiczną analizę bezpieczeństwa wewnętrznego oparto na tożsamych ośmiu zmiennych, na których bazowano w trakcie analizy konwergencji. W rozdziale tym zaprezentowano również rezultaty badania wpływu czynników społeczno-ekonomicznych na wartość taksonomicznych mierników przestępczości państw członkowskich Unii Europejskiej w latach 1990 - 2017 (podrozdział 5.3.). W badaniu wykorzystano następujące zmienne: oczekiwana długość życia według płci, imigracja i emigracja oraz saldo obu tych zmiennych, zatrudnienie i bezrobocie, wydatki na: opiekę socjalną, opiekę medyczną, koszty administracyjne oraz inne wydatki, wskaźnik HDI i wyodrębnione z niego indeksy: edukacji, oczekiwanej długości pobierania nauki oraz PKB *per capita* wg parytetu siły nabywczej (PPP). Wykorzystano współczynnik korelacji liniowej Pearsona w celu zbadania zależności pomiędzy liczbą stwierdzonych przestępstw, przedstawioną w postaci taksonomicznych mierników bezpieczeństwa wewnętrznego w wariancie zerowym i wariancie minimum oraz taksonomicznych miar interwałów w obu wariantach, a wymienionymi powyżej zmiennymi. Zbadano również siłę i kierunek występujących zależności. W trakcie analizy wyników badań własnych Autorka odwołała się również do literatury przedmiotu, w tym do modelu Zsolta Besciego (s. 251) – szkoda, że nie zarysowała tej koncepcji w warstwie teoretycznej rozprawy. Ostatni podrozdział zawiera taksonomiczną analizę procesu konwergencji bezpieczeństwa wewnętrznego w krajach Unii Europejskiej w latach 1990 - 2017. Autorka przedstawiła w nim procedurę i wyniki testowania β -, σ - i α -konwergencji dla wszystkich taksonomicznych mierników przestępczości, obliczonych obiema metodami, w wariancie zerowym oraz w wariancie minimum.

Całą część badawczą oceniam bardzo wysoko. Przedstawione w tej części rozprawy wyniki analiz mają szczególną wartość poznawczą, zwłaszcza w odniesieniu do wpływu czynników o charakterze społeczno-ekonomicznym na poziom przestępczości, a tym samym na poziom bezpieczeństwa wewnętrznego państw członkowskich Unii Europejskiej.

W ostatniej części pracy zatytułowanej „Wnioski” dokonano podsumowania badań, wskazano na realizację celów oraz odniesiono się do hipotez badawczych. Część ta zawiera zestawienie wyników obliczeń ilościowych, przy czym niektóre akapity Autorka powtórzyła w identycznej formie, jak zostało to już zapisane we wcześniejszej części pracy (akapit na stronie 306, zaczynający się od słów: „Podobnie w Szwecji zaobserwowano wysoką ujemną korelację [...]” jest tożsamy z ostatnim akapitem na stronie 94; podobnie kolejny akapit). Sądzę również, że we wnioskach końcowych nie jest potrzebne ponowne opisywanie wątków teoretycznych scharakteryzowanych już uprzednio w części teoretycznej. W ostatnim akapicie

pracy Doktorantka słusznie stwierdza, że „istotne ograniczenie dla trwałości przedstawionych w niniejszej pracy wyników i wyprowadzonych na ich podstawie wniosków stanowi kwestia zmienności warunków”, przez co w sposób niejako automatyczny kreśli przyszłe kierunki badań nad podjętą problematyką, związane ze zmiennością uwarunkowań społeczno-gospodarczych analizowanego zagadnienia (s. 308). Wskazuje również na możliwość prowadzenia w przyszłości bardziej szczegółowych badań odnoszących się do indywidualnie skonkretyzowanych regionów/państw (s. 303). Zaproponowanie dalszych kierunków badań dobrze świadczy o dojrzałości naukowej Doktorantki i zdolności poszerzania perspektyw i horyzontów badawczych.

Reasumując, struktura pracy jest spójna i logiczna, podporządkowana realizacji celu badawczego, który w mojej opinii został osiągnięty (zarówno cel główny, jak i cele częściowe). Hipotezy badawcze zostały zweryfikowane. Można stwierdzić, że Doktorantka zrealizowała postawione zadania badawcze.

4. Ocena merytoryczna i formalna pracy

Niniejszy punkt recenzji jest rozwinięciem i uzupełnieniem uwag sformułowanych powyżej. W kontekście podjętego przez Doktorantkę tematu badawczego należy podkreślić, że o ile konwergencja gospodarcza była od dawna przedmiotem zainteresowań badawczych ekonomistów, a badania konwergencji gospodarczej regionów / państw były (i są) prowadzone na dość dużą skalę i przez licznych badaczy, zarówno w Polsce, jak i na świecie, to temat rozprawy nie jest częstym przedmiotem prac badawczych. W związku z tym należy wysoko ocenić powziętą przez Doktorantkę próbę zmierzenia się z podjętą problematyką.

Rozprawa powstała na bazie przeglądu literatury źródłowej oraz badań empirycznych. Przyjęty przez Doktorantkę układ treści i zaproponowana struktura rozprawy (w tym cele i hipotezy badawcze) posłużyły powiązaniu warstwy teoretycznej pracy z jej częścią empiryczną. Odnosząc się do części teoretycznej odczuwam jednak mały niedosyt z powodu niepełnego tła teoretycznego podjętej problematyki. Doktorantka stwierdza, że „czynnikiem społeczno-ekonomicznym w licznych teoriach kryminologicznych przypisano specjalne znaczenie [...]” (s. 95), przy czym w nieco ograniczony sposób przytacza założenia właściwych koncepcji teoretycznych. Ponadto w części badawczej (podrozdział 4.2.) Autorka powołuje się na model Solowa pisząc: „Opierając się na neoklasycznych modelach wzrostu gospodarczego (np. model Solowa³³⁶) potwierdzających występowanie β -konwergencji, przeanalizowano zmiany poziomów przestępczości w państwach Unii Europejskiej w okresie 1990 - 2016” (s. 171), odsyła wprawdzie Czytelnika do jednego z dzieł Roberta Mertona Solowa, ale w części teoretycznej nie poświęca temu modelowi większej uwagi. W kontekście podjętej problematyki warto byłoby przyjrzeć się bliżej koncepcjom i modelom wykorzystywanym w ramach badań zjawiska przestępczości, których autorzy poddają analizie wpływ sytuacji społeczno-

ekonomicznej na przestępczość (zwłaszcza modelom ekonomii behawioralnej). Autorka przywołuje założenia ekonomicznej teorii przestępczości Gary'ego Beckera, ale charakteryzuje jej założenia w sposób dość zdawkowy. W sposób transparentny, spójny i logiczny Doktorantka opisuje natomiast koncepcje konwergencji, przywołując m. in. prace Roberta Barro i Xaviera Sala-i-Martina. Pomimo uważnej lektury rozprawy nie jestem jako recenzentka pewna niektórych wyborów Doktorantki, zwłaszcza według jakiego kryterium (jakich kryteriów) Autorka dokonała przeglądu literatury. Dysertacja zawiera wątki merytoryczne, z których moim zdaniem można byłoby zrezygnować – ze względu na brak ich ścisłego związku z podjętym problemem badawczym. Można wśród nich wymienić przykładowo część opisującą system prawny Unii Europejskiej (s. 27-28) czy procedurę ustawodawczą Unii (s. 29-30). W podrozdziałach 1.3. oraz 1.4. również zostały zamieszczone fragmenty, które nie są ściśle powiązane z tematyką dysertacji. Rezygnacja z nich mogłaby umożliwić połączenie treści obu wymienionych podrozdziałów, co z kolei spowodowałoby zmianę w strukturze rozdziału pierwszego, skutkującą zmniejszeniem liczby podrozdziałów do czterech, tym bardziej, że większość rozdziałów rozprawy liczy po cztery podrozdziały.

Dużą wartość poznawczą mają bez wątpienia wyniki badań przeprowadzonych przez Doktorantkę, których analiza została zamieszczona w rozdziałach czwartym i piątym. Doktorantka zgromadziła bardzo duże zasoby informacji statystycznych (obejmujące okres blisko dwudziestoletni), poprawnie przeprowadziła szeroko zakrojone badania empiryczne dotyczące bezpieczeństwa wewnętrznego krajów Unii Europejskiej, szczegółowym analizom poddała otrzymane wyniki oraz przedstawiła spostrzeżenia płynące z trafnie przeprowadzonych analiz. Dane zgromadzone w trakcie tak szerokich badań empirycznych mogą stanowić dobry punkt wyjścia do przygotowania kolejnych projektów badawczych.

Do najważniejszych osiągnięć Autorki oraz walorów recenzowanej rozprawy zaliczam:

- trafny wybór tematyki badawczej (wieloaspektowej, trudnej a jednocześnie bardzo interesującej) w kontekście jej aktualności, znaczenia poznawczego oraz praktycznej przydatności,
- dobre rozpoznanie badanego problemu, wymagającego wiedzy nie tylko z zakresu ekonomii; poparte studiami literatury przedmiotu oraz badaniami własnymi,
- osiągnięcie zadeklarowanych celów badawczych,
- rozbudowane badania empiryczne, przeprowadzone z wykorzystaniem metod badania konwergencji oraz metod taksonomicznych, uwieńczone uzyskaniem ważnych wyników badawczych,
- walory poznawcze i aplikacyjne recenzowanej rozprawy.

Warto również podkreślić, że przeprowadzone przez Doktorantkę obszernie badania empiryczne, stanowiące Jej znaczący wkład własny do recenzowanej pracy, świadczą

o przygotowaniu Doktorantki do prowadzenia samodzielnej pracy naukowej, zaś sformułowane wnioski wzbogacają wiedzę z zakresu podjętej problematyki.

Lektura rozprawy nasunęła mi dodatkową sugestię, mianowicie – na podstawie otrzymanych wyników badań można było podjąć próbę sformułowania konkretnych rekomendacji w zakresie kształtowania polityki i strategii bezpieczeństwa przez Unię Europejską, ukierunkowanych na poprawę bezpieczeństwa wewnętrznego krajów członkowskich (podobnych do zalecenia sformułowanego w przedostatnim akapicie na stronie 308).

Reasumując, wszystkie elementy, które decydują o wartości rozprawy naukowej, w tym: umiejętność wprowadzenia w problematykę badawczą, uzasadnienie wyboru tematyki pracy, jasność sformułowanych celów i hipotez badawczych, dobór procedury badawczej, narzędzi i metod badawczych, sposób prezentacji wyników, krytyczna analiza wyników i umiejętność ich interpretacji na tle literatury przedmiotu, jak również jasność i logika wniosków, oceniam pozytywnie.

W ocenie **formalnej** rozprawy uwzględnione zostały następujące kryteria:

- 1) dobór literatury,
- 2) redakcja tekstu, styl, język,
- 3) jakość prezentacji.

ad.1.

Literatura została dobrana zgodnie z tematem i zakresem pracy. Zawiera pozycje w języku angielskim, choć przeważają tytuły w języku polskim. Wykaz literatury nie jest numerowany. Obok pozycji książkowych i artykułów naukowych występują w wykazie literatury raporty, akty prawne i źródła internetowe. Zapis dwóch pozycji (s. 320 i 323) zredagowany został czcionką większą niż cały wykaz. W spisie literatury nie umieszczono kilku pozycji, do których Autorka odwołuje się w tekście dysertacji, np. R. Budziński, M. Piwowarski, A. Kuciński, *Aspekty ilościowe i jakościowe rozwoju polskiej przedsiębiorczości*, PPH Zapol, Szczecin 2009, s. 14, (s. 136) czy J. L. Mackie, *The Cement of the Universe: A Study of Causation*. Clarendon Press, 1974, (s. 202).

ad.2.

Przyjęty przez Autorkę styl pracy odpowiada wymogom redakcyjnym tego typu opracowań. Autorka posługuje się ładnym językiem polskim. Treść rozprawy przedstawiona jest w sposób transparentny, atrakcyjny i zrozumiały, pomimo że w wielu częściach pracy niezbędne było zastosowanie specyficznej terminologii. Rozprawa opatrzona jest czytelnym spisem treści z właściwie pokazaną numeracją stron. Szata graficzna jest sporządzona

prawidłowo. Przypisy do przywoływanych w pracy dzieł różnych autorów są sporządzone właściwie (poza małymi wyjątkami, do których bardziej szczegółowo ustosunkowałam się w dalszej części recenzji).

Praca została starannie przygotowana od strony edycyjnej, aczkolwiek Autorka nie uniknęła drobnych potknięć:

- w charakterystyce struktury pracy zamieszczonej we wstępie Doktorantka stosuje czas przyszły zamiast teraźniejszego;
- zauważalne są drobne potknięcia językowe, takie jak: pominięcia wyrazów (np. „Z chwilą przyjęcia podpisanego ministrów spraw zagranicznych państw członkowskich UE w Amsterdamie 2 października 1997 r. Traktatu o zmianie Traktatu o Unii Europejskiej [...]”, s. 40 – brakuje wyrazu „przez”), potknięcia stylistyczne (np. „Postanowienia tego dokumentu w znakomitej mierze ukierunkowane zostały konkluzjami Rady [...]”, s. 52) oraz kolokwializmy czy określenia potoczne (np. „pogrzebał projekt Unii”, „porzucić tych dążeń”, „na polu dotychczasowych działań” itp.);
- rys. 8 (s. 146), rys. 22 (s. 173) są słabo czytelne;
- część tytułów tabel i rysunków jest zakończona kropką, której nie powinno się stawiać po tytułach (tab. 2, s. 25; tab. 3., s. 31; tab. 4, s. 58; tab. 5, s. 81; tab. 6, s. 90; tab. 7, s. 92; tab. 8, s. 92; tab. 9, 10, 11, s. 93 etc.; rys. 1, s. 21; rys. 2, s. 29; rys. 3, s. 110; rys. 4 i 5, s. 111; rys. 6, s. 125; rys. 7, s. 130; rys. 8, s. 146 etc.);
- nierówne wysunięcia pierwszego wiersza niektórych akapitów (np. s. 98, s. 103, s. 287);
- fragment: „niedojrzałość oraz niechęć państw Unii, przede wszystkim jej mocarstw, do odgrywania przez nią mocarstwowej roli. Różne państwa - mocarstwa zajmowały w kolejnych latach w różnych sytuacjach i dziedzinach odmienne stanowiska i ich unilateralizm ostatecznie pogrzebał projekt Unii jako *globalnego aktora*, a co za tym idzie uczynił mało istotnym jej wspólną politykę bezpieczeństwa i obrony” (s. 45) został wzięty w cudzysłów jako cytat, jednak nie wskazano żadnej informacji o źródle, z którego pochodzi;
- Autorka przyjęła dość zawiliły sposób powoływania się na wykorzystaną literaturę przedmiotu w odniesieniu do rozdziałów z książek, podając w niektórych miejscach pracy opis bibliograficzny dotyczący rozdziału książki, w innych zaś opis bibliograficzny całej książki, np. w źródle do rys. 2 znajdujemy: „Opracowanie własne na podstawie A. Wyrozumska⁴⁹”, natomiast w przypisie nr 49 czytamy: „J. Barcz, M. Górka, A. Wyrozumska, *Instytucje i...*, op. cit., s. 238” (s. 29); zawilość tę obserwujemy również porównując zapisy w przypisach oraz wykazie wykorzystanej literatury, np. w przypisie nr 158 występuje „R. Riedel, *Konkurencyjność Unii*

- Europejskiej w globalizującym się świecie*, w: A. Pacześniak, M. Klimowicz (red.), *Procesy integracyjne i...*, op. cit., s. 283–284”, podczas gdy w wykazie literatury znajdujemy wyłącznie: „Pacześniak A., Klimowicz M. (red.), *Procesy integracyjne i dezintegracyjne w Europie. Podręcznik akademicki*, OTO, Wrocław 2014”;
- pozycja podana w przypisie nr 109 nie powinna być oznaczona jako *op. cit.* lecz jako *ibidem*, podobnie - przypis nr 338: „Ch. Lis, *Wartość dodana brutto...*, op. cit., s. 217–218” oraz przypis nr 339: „Ch. Lis, *Wartość dodana brutto...*, op. cit., s. 219”;
 - w przypisie nr 336 dwukrotnie zostały zapisane inicjały imion autora („R. M. Solow R.M., *A Contribution to the Theory of Economic Growth*, „Quarterly Journal of Economics”, Vol. 70/1956, No. 1, s. 65-94”);
 - pozycja źródłowa podana w przypisie nr 385 została już przywołana we wcześniejszej części pracy (w przypisie nr 206, s. 95), zatem powinna być oznaczona jako *opus citatum*;
 - tytuły pozycji z zakresu wykorzystanej literatury zapisane są w większości kursywą, jednak w niektórych miejscach Autorka stosuje w ich zapisie prostą czcionkę (np. przypis nr 165, s. 74; przypisy nr 380, 381, s. 277),
 - zauważalne są powtórzenia, dotyczące przykładowo pojęć i rodzajów konwergencji.

ad.3.

Zaproponowany przez Autorkę układ pracy jest czytelny, logiczny i przejrzysty. W pracy zastosowano standardową formę układu graficznego i tekstowego, co sprawia, że jest ona przystępna w odbiorze (łatwo śledzi się tok myślenia i etapy postępowania badawczego Autorki).

Praca jest starannie opracowana pod względem edytorskim, zawiera graficzne odzwierciedlenia wyników analiz w postaci licznych tabel i rysunków, co podnosi jej zawartość treściową i stanowi istotne uzupełnienie dla dociekań badawczych. Rysunki i tabele są skonstruowane prawidłowo, z zachowaniem jednorodnej formy (kolorystyki, stylistyki). Doktorantka ponumerowała wzory wykorzystane w dysertacji, miała zatem prawdopodobnie w zamyśle stworzenie ich wykazu, czego jednak nie uczyniła. W mojej opinii brakuje również wykazu skrótów i akronimów, które Autorka zastosowała w rozprawie.

Lektura rozprawy nasuwa kilka następujących pytań:

- 1) W wyjaśnianiu przyczyn przestępczości istotne znaczenie przypisywane jest czynnikom o charakterze społeczno-ekonomicznym (np. nierównomierny rozwój gospodarczy regionów, ubóstwo, bezrobocie, zróżnicowanie dochodów, poziom wykształcenia, rozbicie rodziny). W jaki sposób założenia dotyczące wpływu wyżej

wymienionych czynników na przestępczość mogą się różnić w ramach poszczególnych teorii podejmujących tę problematykę?

- 2) Pomiędzy którymi państwami członkowskimi, i z jakich względów, warto w pierwszej kolejności transferować dobre doświadczenia, odwołując się do identyfikacji obszarów w obrębie Unii Europejskiej o podobnej charakterystyce społeczno-ekonomicznej w kontekście bezpieczeństwa?
- 3) Jakimi czynnikami – zdaniem Doktorantki – można w przypadku Polski uzasadnić większy wpływ oddziaływania na bezpieczeństwo publiczne (jako składową bezpieczeństwa wewnętrznego) wskaźnika PKB niż wysokości wydatków społecznych?

5. Ocena ogólna i wniosek końcowy

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgr Moniki Mocianko-Pawłak ma charakter naukowy i jest wartościowym opracowaniem. Jest oryginalnym rozwiązaniem zaprezentowanego w niej problemu naukowego. Autorka podjęła istotną z punktu widzenia poznawczego i praktycznego problematykę badawczą, jaką jest badanie bezpieczeństwa wewnętrznego w krajach Unii Europejskiej w świetle uwarunkowań ekonomicznych i wykazała się ogólną wiedzą teoretyczną w zakresie podjętej problematyki. Cel rozprawy został osiągnięty, a hipotezy badawcze empirycznie sprawdzone. W części empirycznej Doktorantka wykazała się samodzielnością badawczą i posiadaniem dojrzałe ukształtowanego warsztatu metod badawczych. Przedstawioną do oceny pracę oceniam **bardzo pozytywnie**. Zarysowane powyżej sugestie i uwagi (również te krytyczne) mają częściowo charakter dyskusyjny i nie wpływają na ogólną pozytywną ocenę rozprawy jako całości. Mają one, w moim zamyśle, być pomocne w dalszych pracach badawczych Doktorantki.

Recenzowana rozprawa doktorska mgr Moniki Mocianko-Pawłak pt. „Analiza konwergencji bezpieczeństwa wewnętrznego krajów Unii Europejskiej w świetle uwarunkowań ekonomicznych” spełnia w mojej opinii wymogi stawiane rozprawom doktorskim, zawarte w art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki i może być dopuszczona do kolejnych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia.

Wobec powyższego wnoszę do Rady Naukowej Instytutu Ekonomii i Finansów Uniwersytetu Szczecińskiego o przyjęcie rozprawy doktorskiej oraz dopuszczenie Doktorantki do publicznej obrony. Biorąc pod uwagę jakość i wartość przeprowadzonych badań, wnioskuję o **wyróżnienie** rozprawy.

22.04.2021 r.
data sporządzenia recenzji

podpis recenzenta